

УДК 378:78.087.68

 <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.13>

Ольга Олексюк

 <https://orcid.org/0000-0002-7785-1239>

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти,
Факультет музичного мистецтва і хореографії
Київського університету імені Бориса Грінченка,
бул. І. Шамо, 18/2, Київ, 02154, Україна

 olga4148@gmail.com

Лариса Теряєва

 <https://orcid.org/0000-0002-9906-8560>

кандидат педагогічних наук, викладач циклової комісії
музики і хореографії, Фаховий коледж «Універсум»
Київського університету імені Бориса Грінченка,
проспект Ю. Гагаріна, 16, м. Київ, Україна

 L.teriaieva@kubg.edu.ua

Віталій Теряєв

 <https://orcid.org/0000-0002-8634-0895>

кандидат технічних наук, доцент кафедри автоматизації
електромеханічних систем та електроприводу,
Факультет електроенерготехніки та автоматики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
пр-т Перемоги, 37, м. Київ, 03056, Україна

 kpivit@gmail.com

Особливості організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання

Анотація. Нині серед багатьох існуючих видів і форм освіти саме дистанційне навчання стає одним із пріоритетних напрямів педагогічної та

навчально-методичної діяльності багатьох університетів, коледжів, загальноосвітніх закладів. Тому в статті з огляду на придатність для використання у дистанційній формі проаналізовано основні традиційні та сучасні види, методи і форми навчання.

Особлива увага приділяється перевагам, психолого-педагогічним особливостям і проблемним моментам дистанційного навчання.

Розглянуто і здійснено порівняльну характеристику синхронного та асинхронного режимів дистанційного навчання, визначено позитивні й негативні сторони кожного з них.

Розроблена універсальна методологія оцінювання ефективності організаційних форм та видів навчання, яка базується на теоретичних й емпіричних підходах до наукового дослідження і дає змогу об'єктивно оцінити результативність навчання для широкого кола освітніх програм. У дослідженні застосовано методіку експертного оцінювання, простого ранжування і вагових коефіцієнтів, яка полягала в тому, що кожен експерт давав оцінку незалежно від інших, а потім ці оцінки об'єднували в одну загальну.

З метою дослідження ефективності процесу дистанційного навчання здійснено аналіз таких методів, як практичний, наочний, проблемно-пошуковий, ігровий, мотиваційно-навчальний, репродуктивний, інтерактивний, креативний, метод контролю і самоконтролю. Також проаналізовано організаційні форми навчання, такі як індивідуальна, відеонавчання, самостійне навчання, мобільні застосунки, ігрова, онлайн-чат, заочна, відеоконференції, аудіоконференції та вільний графік.

Результати дослідження довели, що ефективними видами навчання є дистанційне, модульне, інтерактивне, дуальна освіта, проблемне і програмоване.

Визначено актуальні та перспективні методи дистанційного навчання, серед яких: практичні, проблемно-пошукові, наочні, креативні, інтерактивні, мотиваційно-навчальні, контролю та самоконтролю.

За результатами якісного й кількісного аналізу виявлено найбільш ефективні форми дистанційного навчання, а саме: індивідуальна, відеоконференції, мобільні додатки Google, самостійна робота, заочна, вільний графік, відеонавчання, ігрове навчання, онлайн-чат.

Результати аналізу дають змогу викладачам самостійно здійснювати кваліфікований вибір найбільш ефективних підходів як до традиційного, так і до дистанційного навчання.

Намічені перспективи подальших досліджень полягають в удосконаленні запропонованих підходів до визначення ефективності форм і методів навчання з метою покращення якості освіти.

Ключові слова: аналіз методів; форм і видів навчання; методологія оцінювання ефективності; освітній процес; особливості організації; режими дистанційного навчання.

Вступ. Розвиток дистанційного навчання в Україні розпочався після затвердження законів «Про Національну програму інформатизації», «Положення про дистанційне навчання» та впровадження кредитно-модульної системи навчання. Особливої актуальності цей вид навчання набув в умовах карантинних заходів та воєнного стану.

У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, прийнятою постановою від 20 грудня 2000 р., дистанційне навчання визначається як «система технологій, що гарантує оперативну доставку здобувачам освіти достатнього масштабу матеріалу, що вивчається; інтерактивне взаємодіяння викладачів і студентів у навчальному процесі, надання особам резерву самостійної роботи з освоєння запропонованого матеріалу».

У наказі МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» даний вид освіти розглядається як «індивідуалізований процес здобуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності індивіда, що здійснюється, здебільшого, за посереднього екстериторіального (віддалених один від одного учасників) взаємодіяння суб'єктів навчального процесу в особливому середовищі, яке ґрунтується на новітніх інформаційно-комунікаційних та психолого-педагогічних технологіях».

Питання дистанційного навчання розглядали як закордонні науковці (Altunoglu, 2017, Р. 96–104), (Barak, 2017, Р. 283–303), (Schlosser, 2010. Р. 1), так і вітчизняні науковці й педагоги (Бублик, 2018, С.4-9), (Галата, 2020, С.10), (Козлакова, 2020, С.67-74), (Мала, 2022, С.132-151), (Підлісний, 2019, С.82-83), (Тимошук, 2020, С.124-128), (Шулікін, 2020, С.7). З огляду на тлумачення зазначеними авторами цього поняття можна стверджувати, що більшість з них бачить дистанційне навчання як отримання знань на відстані у синхронному та асинхронному режимах, з використанням комп'ютерних технологій, комунікаційних мереж і систем, де елементами навчального процесу є зміст, цілі, форми, методи та засоби навчання.

Актуальність проблеми. Для забезпечення неперервності навчального процесу в нинішніх умовах та реалізації освітніх реформ найбільше підходить дистанційний вид навчання, метою якого є використання новітніх інформаційних комп'ютерних та інтернет-технологій, мультимедійних засобів у поєднанні з традиційною освітою. Сьогодні вдосконалюються підходи до дистанційного навчання, з'являються нові комп'ютерні технології, мобільні засоби навчання і спілкування між викладачем та студентами. Сучасний освітній процес потребує перегляду та поєднання ефективних традиційних й інноваційних методів, форм та засобів навчання. Введення в освітній процес мобільних засобів зв'язку, електронних дистанційних навчальних курсів, цифрових інструментів Google, online-навчання, викладачів-«тьюторів» вимагає зміни психолого-педагогічних та комунікативних відносин між викладачем і студентами, цифрової грамотності викладачів, пошуку та застосування ефективних методів і форм «оновленого» дистанційного навчання.

В Україні сучасна система дистанційної освіти реалізує такі важливі принципи, як: 1) безперервність початкової, загальної середньої, професійної підготовки, вищої, додаткової, післядипломної освіти; 2) демократизація; 3) інтеграція та 4) глобалізація.

Метою статті є розробка універсальної методології оцінювання ефективності методів, форм і видів навчання та вибір найбільш прийнятних з них для організації і проведення навчання у дистанційному режимі.

Методи дослідження. У процесі підготовки матеріалів статті застосовано методи емпіричного дослідження (опис, спостереження), методи теоретичного дослідження (формалізація), загально-логічні методи (порівняння, узагальнення, аналогія, моделювання).

Виклад основного матеріалу. Освіту можна розуміти як передачу накопичених суспільством знань новому поколінню для розвитку в нього пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань.

Традиційна освіта полягає у накопиченні студентами теоретичних знань, умінь і практичних навичок шляхом застосування класичних методів, форм, засобів та видів навчання.

Досягнення освітньої мети на сучасному етапі освіти здійснюється за допомогою різноманітних *видів навчання*:

- пояснювально-ілюстративне — традиційне навчання, основними методами якого є розповідь, пояснення в поєднанні з демонстрацією об'єктів вивчення;
- проблемне — система методів і засобів, які в процесі розв'язання проблемних завдань формують у студентів креативне мислення та пізнавальні інтереси. Проблемне навчання вимагає високої методичної і фахової компетентності викладачів, багато навчального часу, тому його рекомендується використовувати у тісних міждисциплінарних зв'язках із суміжними дисциплінами;
- програмоване — базується на самостійному вивченні предмета невеликими, логічно завершеними і послідовними порціями з програмованого посібника або дисплея комп'ютера. Після вивчення кожної порції теоретичного матеріалу здійснюється перевірка знань. Для удосконалення керування навчальним процесом викладачем використовується комп'ютер, аудіо- й відеотехніка, інші сучасні технічні засоби. Перевагою цього виду навчання є індивідуальний підхід до навчання і висока якість засвоєння матеріалу. Недоліками вважається обмеження розумового розвитку студентів, дефіцит особистісного й емоційного спілкування. Крім того, не кожен змістовий матеріал піддається програмуванню;
- модульне — вивчається матеріал, згрупований у відносно самостійні й завершені модулі. Ці модулі містять весь перелік теоретичних завдань і практичних вправ, запитання для самостійного опрацювання студентами;

- інтерактивне — передбачає творчу співпрацю викладачів і студентів та студентів між собою, що сприяє моделюванню життєвих ситуацій, використанню на заняттях ділових і рольових ігор, спільному творчому баченню розв'язання навчальних завдань, формуванню умінь і навичок, розвитку творчого мислення, створенню доброзичливої атмосфери для співпраці;
- дистанційне передбачає використання різних технічних засобів навчання, а саме: аудіо- й відеотехніки, електронних записів лекцій та навчальних фільмів, спеціалізованих комп'ютерних програм.

Розглянемо більш докладно дистанційне навчання як процес отримання знань на відстані — альтернатива очному навчальному процесу, яка дає змогу здобувати знання завжди й у будь-якій ситуації. Все, що потрібно для цього, це бажання студента, наявність інтернет-зв'язку й терміналу у вигляді комп'ютера, телефона, планшета, ноутбука.

Сьогодні дистанційне навчання стає одним із пріоритетних напрямів діяльності багатьох університетів. Оперативне здійснення навчального процесу в дистанційному режимі гарантує закладам освіти такі переваги:

- одночасне залучення великої кількості студентів та збільшення учасників навчального процесу;
- зменшення витрат на організацію та проведення навчального процесу;
- підвищення якості навчання завдяки використанню електронної бібліотеки, графічних та аудіо- й відеоматеріалів, ІКТ, самостійній роботі студентів;
- використання єдиного інформаційного середовища освітнього навчального закладу.

За кредитно-модульною системою при дистанційному навчанні основними видами занять є лекція, семінар, практичні та лабораторні заняття, курсові роботи, реферати, домашні завдання, консультації. Проведення їх відбувається завдяки самостійному опрацюванню студентами навчального матеріалу з використанням електронних засобів та електронних дистанційних курсів.

Слід зазначити, що при цьому має залишатися тісне і плідне спілкування викладача зі студентами, де останні мають змогу поставити викладачеві проблемні питання й одразу отримати на них кваліфіковану відповідь.

Дистанційна форма навчання має не тільки переваги, але і проблемні моменти, як-от: 1) соціальна та психологічна ізолюваність; 2) неспроможність викладача керувати навчальним процесом на відстані, враховуючи зворотний зв'язок під час виконання студентами практичних завдань; 3) нездатність студентів до самостійної роботи; 4) низький рівень комп'ютерної компетентності деяких викладачів; 5) тривала відсутність інтернету та енергопостачання.

Організація навчального процесу в дистанційного режимі має ще й свої психолого-педагогічні особливості, а саме:

- посилення самостійної діяльності студентів;
- формування навичок комунікаційної та дистанційної взаємодії;
- необхідність організації навчання в зручний для кожного час.

Дистанційне навчання поділяється на:

- *традиційне*, у якому взаємодія між студентами та викладачем здійснюється у часовому вимірі асинхронно з використанням телефонного, телеграфного або поштового зв'язків;
- *e-дистанційне*, яке передбачає взаємодію між організатором та учасниками навчального процесу як синхронно, так й асинхронно із застосуванням електронних засобів навчання та мережі «Інтернет».

Електронні дистанційні навчальні курси є основою ефективного застосування технологій дистанційного навчання у закладах освіти й мають бути безкоштовними та доступними для слухачів. Вони базуються на платформах “Google Classroom”, “Moodle” тощо й передбачають мотивацію студентів, надання їм змоги бути активними учасниками навчального процесу, поглиблювати теоретичні знання, вдосконалювати практичні навички, сприяти підвищенню рівня підготовки та якості навчання.

Керуюча роль при дистанційному навчанні належить тьюторам (*англ.* tutor — наставник) — викладачам, які залучені до дистанційного навчального процесу і мають відповідні організаторські та кваліфікаційні якості. Вони мотивують студентів до навчання, передають їм свій практичний досвід, позитивні емоції, контролюють хід навчального процесу та результати навчання.

Розвитку дистанційного навчання позитивно сприяє кредитно-модульна система, де навчальний процес чітко регламентований, а самостійна робота студентів є провідною.

Існують різні *форми дистанційного навчання*:

- 1) навчання «один на один» дає змогу студентам навчатися, коли їм зручно, і спілкуватися на занятті з викладачем «вживу» в режимі реального часу;
- 2) навчання на основі відео вибирають студенти, які довго засвоюють зміст підручника, проте тепер мають змогу навчатися за допомогою відеозапису для підвищення якості своїх знань;
- 3) самостійне навчання пропонує студентам, які виконують домашнє завдання, витратити стільки часу, скільки їм потрібно, незважаючи на годинник;
- 4) навчання на основі мобільних додатків є зручним, цікавим і актуальним. Викладачеві необхідно продумати можливість навчання студентів за допомогою телефону через мобільний додаток з використанням цифрових інструментів Google;
- 5) ігрове та діяльнісне навчання. Застосовуються під час онлайн-навчання у вигляді ігрових прийомів, ігор-змагань, ігрових конкурсів і вносить у навчальний процес легкість, доступність, зацікавленість, що допомагає утримувати захоплення та увагу студентів;
- 6) навчання в онлайн-чаті — це найсучасніша форма дистанційного навчання, яка полегшує взаємодію та спілкування між студентами й викладачами.

Дистанційне навчання також об'єднує кілька *форм освіти*:

- екстернат — це форма дистанційного навчання, під час якого студент, оформлений у закладі освіти, вдосконалюється самостійно, набуваючи знань удома;
- сімейна форма передбачає навчання у родинному колі;
- педагогічний патронаж — це дистанційна форма навчання, коли студент за станом здоров'я та висновком спеціальної комісії не може відвідувати освітній заклад, і викладач здійснює навчання у студента вдома;
- заочна форма навчання передбачає періодичне відвідування студентом навчального закладу під час сесій. Також може проводитися у дистанційному режимі за різними формами;
- дуальна освіта (від *англ.* dualis — подвійний) — форма освіти, де поєднується навчання студента у закладі освіти з навчанням на робочому місці на підприємстві, в установі та організації для набуття певної професійної або фахової кваліфікації. Основне завдання дуальної форми навчання полягає в усуненні основних недоліків традиційних форм і методів навчання майбутніх спеціалістів, подоланні розриву між теорією та практикою, освітою й виробництвом; підвищенні якості підготовки кваліфікованих кадрів. Студенти, які навчалися за дуальною формою, краще розуміють усі технологічні процеси, контактують з досвідченими фахівцями підприємства і легше працевлаштовуються на ньому.

Під час дистанційного навчання з метою безперервності навчального процесу і здобуття студентом якісної освіти застосовуються *сучасні форми організації занять* у вигляді:

- відеоконференцій — ефективна форма навчання на платформах “Zoom”, “Google Meet” тощо, де викладач і студент безпосередньо бачать одне одного, спілкуються, обмінюються думками, висловлюють свої пропозиції та побажання. Викладач стежить за активністю студента, його сприйняттям навчального матеріалу, акцентує увагу на складних моментах, пропонує шляхи їх вирішення;

- аудіоконференцій — форма, під час якої навчання здійснюється у ході телефонної розмови, проведення спілкування у Viber, WhatsApp. Вона є ефективною та доцільною лише тоді, коли викладач заздалегідь надав студентові весь тематичний матеріал, пояснення важких та незрозумілих моментів за темою;
- вільного графіка — форма навчання, яка характеризується відсутністю безпосереднього контакту між студентом і викладачем, індивідуальним зумовленням отриманих завдань, термінів їх виконання та повністю самостійною роботою студента;
- самоосвіти — форма навчання, під час якої студент самостійно, у зручний для нього / неї час вдосконалює свої знання, використовуючи необхідні навчальні матеріали дистанційним шляхом.

Разом із дистанційним навчанням удосконалюються і *підходи до навчання*, а саме:

- мобільне навчання;
- online-навчання («діалогове навчання» через інтернет);
- змішане (комбіноване) навчання.

Так, перше розглядається як навчання за підтримкою мобільних телефонів та мобільних додатків до них на педагогічному ґрунті модульного й міждисциплінарного підходів. Онлайн навчання передбачає проведення навчальних занять дистанційно в режимі реального часу. Переваги: безперервність, доступність, можливість здобуття знань у будь-якому місці проживання; зосередження на навчанні, самовдосконалення студента, освоєння нових сучасних технологій; індивідуальний темп навчання, використання гнучкого розпорядку дня.

Дистанційне навчання може відбуватися у різних режимах. Відповідно до Положення про дистанційне навчання, «не менше 30 відсотків навчального часу, передбаченого освітньою програмою закладу освіти, організовується в синхронному режимі (решта навчального часу організовується в асинхронному режимі)».

З огляду на плюси та мінуси таких режимів навчання можна виокремити види діяльності, які дають змогу ефективно застосовувати кожен з них.

Синхронний режим навчання — це такий вид навчання, який найбільш наближений до занять у реальному часі, де всі учасники навчального процесу перебувають у спільному електронному середовищі, навчаються, спілкуються, використовуючи спеціальні програми для аудіо- й відео конференцій. Звичайно, можуть бути й мінуси: технологічні негаразди, відсутність візуального контакту з аудиторією, переривання зв'язку. Проте основною перевагою синхронного режиму навчання є безпосередня людська взаємодія студента з викладачем.

Асинхронний режим — вид навчання, у якому учасники спілкуються між собою не паралельно (одночасно), а з деякою затримкою в часі. Використовуючи цей режим навчання, студент може опанувати самостійно тематичний матеріал у зручний для нього час, детально опрацювати тему та поглибити свої знання з відповідної дисципліни. Водночас недоліком є відчуття більшої ізоляваності, відмежування від студентської аудиторії, зменшення соціальних контактів, складність зворотного зв'язку. Це вже більш самостійна форма навчання, яка вимагає від студента організованості та дисциплінованості при виконанні домашнього завдання, а з боку викладача — контролю за виконанням.

Також існує змішане (гібридне) навчання, яке є комбінацією синхронного та асинхронного навчання.

Контроль і перевірка знань. Перевірку засвоєння матеріалу можна здійснювати синхронно та асинхронно. Синхронно — проводячи індивідуальні розмови зі студентом, ставлячи додаткові запитання або оцінюючи практичну роботу студента на занятті. Асинхронна перевірка передбачає оцінювання попередньо виконаних самостійних практичних завдань (тестувань, опитувальників тощо).

Результати експериментальних досліджень були здобуті шляхом здійснення порівняльного аналізу ефективності використання традиційних і сучасних методів, форм та видів навчання за допомогою методу експертного оцінювання. Метод експертних оцінок є частиною теорії прийняття рішень із залученням математичної статистики. Зокрема, експертне оцінювання — процедура вивчення проблеми на основі думки фахівців (експертів) з метою подальшого

вибору оптимальних рішень. Їхні власні підходи до розв'язання задачі, аргументація, формування кількісних оцінок, оброблені статистичними методами, дістали назву методу експертного оцінювання.

Дослідження здійснювалося на базі Факультету електроенерготехніки та автоматики КПІ ім. Ігоря Сікорського та коледжу «Універсум» Київського університету ім. Бориса Грінченка. В експертному опитуванні, крім авторів статті, взяли участь провідні викладачі вказаних підрозділів ЗВО й студенти. Опитування відбувалося під час дистанційних лекційно-практичних та індивідуальних занять. Залучення студентів здійснювалося з метою отримання «зворотного зв'язку» про якість процесу викладання.

У дослідженні застосовано методіку безпосередньої експертної оцінки, простого ранжування і вагових коефіцієнтів. Експертне оцінювання полягало в тому, що кожен учасник давав оцінку анонімно й незалежно від інших, далі (з метою уникнення суб'єктивності) ці оцінки під час обробки даних усереднювались в одну загальну.

Метод вагових коефіцієнтів застосовувався таким чином: всім ознакам призначалися вагові коефіцієнти так, щоб їхня сума дорівнювала фіксованому числу (у цьому дослідженні для методів навчання — одиниці). Для оцінки видів, форм та методів дистанційного навчання використовувалася 10-бальна шкала, згідно з якою середня оцінка в межах від 7 до 10 свідчила про ефективність заходів, а нижче 3 — про недостатню ефективність. Вагові коефіцієнти вибиралися кожним із опитуваних на власний розсуд, виходячи із зазначених діапазонів. Числові результати обробки даних представлено в *табл. 1*.

Результати оцінювання ефективності методів, організаційних форм та видів навчання

Освітній процес ↓ →	Методи навчання										
	Практичні	Наочні	Проблемно-пошукові	Ігрові	Мотиваційно-навчальні	Репродуктивні	Інтерактивні	Креативні	Спеціальні	Контроль і самоконтроль	Разом
Вагові коефіцієнти →	0,15	0,05	0,1	0,05	0,1	0,05	0,2	0,1	0,05	0,15	1
Форми навчання											
Індивідуальна	10x0,15=1,5	7x0,05=0,35	10x0,1=1	4x0,05=0,2	9x0,1=0,9	8x0,05=0,4	10x0,2=2	10x0,1=1	8x0,05=0,4	10x0,15=1,5	9,25
Відеонавчання	4x0,15=0,6	4x0,05=0,2	6x0,1=0,6	1x0,05=0,1	6x0,1=0,6	3x0,05=0,15	9x0,2=1,8	9x0,1=0,9	4x0,05=0,2	8x0,15=1,2	6,35
Самостійне навчання	7x0,15=1,05	5x0,05=0,25	10x0,1=1	1x0,05=0,05	7x0,1=0,7	2x0,05=0,1	10x0,2=2	10x0,1=1	5x0,05=0,25	10x0,15=1,5	7,9
Мобільні застосунки	9x0,15=1,35	9x0,05=0,45	9x0,1=0,9	4x0,05=0,2	9x0,1=0,9	2x0,05=0,1	9x0,2=1,8	9x0,1=0,9	3x0,05=0,15	9x0,15=1,35	8,1
Ігрова	4x0,15=0,6	4x0,05=0,2	6x0,1=0,6	9x0,05=0,45	8x0,1=0,8	1x0,05=0,05	8x0,2=1,6	7x0,1=0,7	5x0,05=0,25	6x0,15=0,9	6,15
Онлайн-чат	5x0,15=0,75	3x0,05=0,15	7x0,1=0,7	2x0,05=0,1	8x0,1=0,8	2x0,05=0,1	7x0,2=1,4	8x0,1=0,8	2x0,05=0,1	7x0,15=1,05	5,95
Заочна	9x0,15=1,35	7x0,05=0,35	10x0,1=1	2x0,05=0,1	7x0,1=0,7	5x0,05=0,25	8x0,2=1,6	8x0,1=0,8	2x0,05=0,1	9x0,15=1,35	7,6
Відеоконференції	10x0,15=1,5	9x0,05=0,45	8x0,1=0,8	5x0,05=0,25	8x0,1=0,8	8x0,05=0,4	9x0,2=1,8	9x0,1=0,9	3x0,05=0,15	10x0,15=1,5	8,55
Аудіоконференції	3x0,15=0,45	3x0,05=0,15	6x0,1=0,6	3x0,05=0,15	6x0,1=0,6	7x0,05=0,35	5x0,2=1	5x0,1=0,5	6x0,05=0,3	7x0,15=1,05	5,15
Вільний графік	8x0,15=1,2	4x0,05=0,2	10x0,1=1	1x0,05=0,05	7x0,1=0,7	4x0,05=0,2	8x0,2=1,6	8x0,1=0,8	5x0,05=0,25	9x0,15=1,35	7,35
Види навчання											
Проблемне	8x0,15=1,2	6x0,05=0,3	10x0,1=1	5x0,05=0,25	10x0,1=1	3x0,05=0,15	8x0,2=1,6	9x0,1=0,9	5x0,05=0,25	7x0,15=1,05	7,7
Програмоване	9x0,15=1,35	8x0,05=0,4	7x0,1=0,7	4x0,05=0,2	8x0,1=0,8	6x0,05=0,3	8x0,2=1,6	2x0,1=0,2	3x0,05=0,15	8x0,15=1,2	6,9
Модульне	10x0,15=1,5	6x0,05=0,3	9x0,1=0,9	5x0,05=0,25	9x0,1=0,9	6x0,05=0,3	10x0,2=2	9x0,1=0,9	6x0,05=0,3	10x0,15=1,5	8,7
Пояснювально-ілюстративне	2x0,15=0,3	9x0,05=0,45	3x0,1=0,3	2x0,05=0,1	5x0,1=0,5	9x0,05=0,45	1x0,2=0,2	2x0,1=0,2	5x0,05=0,25	3x0,15=0,45	3,2
Інтерактивне	9x0,15=1,35	7x0,05=0,35	10x0,1=1	5x0,05=0,25	10x0,1=1	5x0,05=0,25	10x0,2=2	8x0,1=0,8	4x0,05=0,2	10x0,15=1,5	8,7
Дистанційне	10x0,15=1,5	9x0,05=0,45	10x0,1=1	4x0,05=0,2	10x0,1=1	6x0,05=0,3	10x0,2=2	10x0,1=1	3x0,05=0,15	10x0,15=1,5	9,1
Дуальна освіта	10x0,15=1,5	9x0,05=0,45	10x0,1=1	1x0,05=0,05	9x0,1=0,9	7x0,05=0,35	9x0,2=1,8	10x0,1=1	2x0,05=0,1	10x0,15=1,5	8,65

Висновки

1. У статті проаналізовано найбільш актуальні організаційні форми, методи та види навчання для сучасних умов здійснення освітнього процесу, а також сполучення між ними.

2. Розроблено універсальну методологію комплексного оцінювання ефективності методів, організаційних форм та видів навчання, яка дає змогу об'єктивно оцінити результативність навчання для широкого кола освітніх програм.

3. Здійснено аналіз ефективності застосування методів для різних видів навчання. Установлено, що для дистанційного, модульного, інтерактивного, проблемного видів навчання та дуальної освіти важливими, сучасними і дієвими є практичні, проблемно-пошукові, ігрові, мотиваційно-навчальні, інтерактивні, креативні та методи контролю і самоконтролю.

4. Результати здійсненого аналізу свідчать про те, що практичні, проблемно-пошукові, мотиваційно-навчальні, інтерактивні, креативні, методи контролю і самоконтролю активно співпрацюють з індивідуальною формою навчання, самостійним навчанням, онлайн-чатом, додатками Google, ігровою формою та вільним графіком. Таке поєднання методів і форм свідчить про їхнє найбільш раціональне сполучення для вивчення різних дисциплін під час дистанційного навчання.

5. Водночас слід відзначити меншу ефективність наочних, ігрових, репродуктивних методів у поєднанні з різними формами навчання, що свідчить про необхідність удосконалення цих методів і форм, а також їх адаптування до умов дистанційного навчання.

6. Здійснено аналіз ефективності видів і форм дистанційного навчання із застосуванням методів математичного моделювання, експертних оцінок, ранжування та вагових коефіцієнтів;

7. З'ясовано, що для дистанційного навчання найбільш ефективними є практичні, проблемно-пошукові, мотиваційно-навчальні, інтерактивні, креативні та методи контролю і самоконтролю; ефективними організаційними формами (за 10-бальною шкалою оцінювання) є: індивідуальна (9,25 бала), відеоконференції (8,55

бала), мобільні додатки Google (8,1 бала), самостійна робота (7,9 бала), заочна (7,6 бала), вільний графік (7,35 бала), відеонавчання (6,35 бала), ігрове навчання (6,15 бала), онлайн-чат (5,95 бала). Відповідно найбільш ефективні види навчання: дистанційне (9,1 бала), модульне (8,7 бала), інтерактивне (8,7 бала), дуальна освіта (8,65 бала), проблемне (8,0 балів) і програмоване (6,9 бала).

8. Загалом було встановлено, що саме сучасні методи навчання зацікавлюють студентів і мотивують їх до дистанційного навчання. Найбільш ефективними виявилися методи, спрямовані на оволодіння знаннями, як-от: проблемно-пошукові, наочні, репродуктивні, ігрові, мотиваційно-навчальні, а також методи, спрямовані на вдосконалення знань, умінь і навичок, а саме: практичні, інтерактивні, креативні, методи контролю і самоконтролю.

9. Результати аналізу не тільки дають змогу викладачеві здійснювати кваліфікований вибір найбільш ефективних методів та форм для традиційного й дистанційного навчання, а й вказують на напрями доопрацювання та вдосконалення виявлених менш ефективних підходів до освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають в удосконаленні й розповсюдженні запропонованих підходів до визначення ефективності видів, форм і методів навчання, а також їх адаптації до конкретних навчальних програм гуманітарної та технічної освіти.

Список використаних джерел

Бублик В. В. Шляхами дистанційної освіти та електронного навчання. *Наукові записки НаУКМА. Комп'ютерні науки*. 2018. Т. 1. С. 4–9. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-3808.2018.4-9>

Вища освіта України, тенденції розвитку: інформаційний бюлетень / уклад. О. М. Довженко; НБ ЗДМУ. Запоріжжя: ЗДМУ, 2020. 32 с. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/handle/123456789/11027>

Галата С. Як підтримати чесність дистанційного навчання? *Освіта України*. 2020. № 18–19 (11 трав.). С. 10. URL: <https://saiup.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Integrity-bulletin-08.pdf>

Гуревич, Р., Коношевський, Л., Опушко, Н. Цифровізація освіти сучасного суспільства: проблеми, досвід, перспективи. *Освітологічний дискурс*. 2022. № 3–4 (38–39). URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.342>

Козлакова Г. Дистанційна вища технічна освіта в умовах карантину. *Вища освіта України*. 2020. № 2. С. 67–74.

Мала І. Дистанційне навчання як дієвий інструмент управлінської освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2(66). С. 132–151. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-132-151>

Підлісний Д. Smart-освіта у smart-суспільстві: можливі шляхи адаптації. *Вища освіта України*. 2019. № 1. С. 82–83.

Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ МОН України № 466 від 25.04.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

Тимошук О. В. Особливості впливу дистанційного навчання на якість життя студентів сучасних закладів різних типів. *Art of Medicine*. 2020. № 4. С. 124–128.

Українська наукова інтернет-спільнота. Блог української наукової інтернет-спільноти. URL: <http://www.nauka-online.orgnaukaonline.orgnw.naukaonline.org/keywords/dystantsiyne-navchannya>

Українська Система Дистанційного Навчання — UDL System / Ukrainian Distance Learning System. URL: <http://www.udl.org.ua>

Шулікін Д. Дистанційний режим: студентський, викладацький та університетський вимір. *Освіта України*. 2020. № 29 (27 лип.). С. 10–11.

Шулікін Д. Досвід дистанційних акредитацій. *Освіта України*. 2020. № 26 (6 лип.). С. 7.

Ярошенко Т. О Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції (2019). <https://doi.org/10.30929/2307-9770.2019.07.04.01>

Altunoglu A. Initial perceptions of open higher education students with learner management systems. *Turkish Online Journal of Distance Education (TOJDE)*. 2017. № 18 (3). P. 96–104. <https://doi.org/10.17718/tojde.328939>

Barak M. Science teacher education in the twenty-first century: A pedagogical framework for technology-integrated social constructivism. *Research in Science Education*. 2017. № 47 (2). P. 283–303. <https://dx.doi.org/10.1007/s11165-015-9501-y>

Lebler D. Popular music pedagogy: peer learning in practice. *MusicEducationResearch*. 2008. Vol. 10, Issue 2. P. 193–213. <https://doi.org/10.1080/14613800802079056>

Mooc Mooc. Electronic resource. Nothing wil stop the incessantmarch. URL: <http://www.moocmooc.com>.

Schlosser L. A., Simonson M. R., Hudgins T. L. Distance education: definitions and glossary of terms, Third edition. Charlotte, N.C.: IAP — Information Age Pub., 2010. P. 1.

References

- Bublyk, V. V. (2018). Shlyakhamy dystantsiynoyi osvity ta elektronnoho navchannya [Ways of distance education and electronic learning]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Komp'yuterni nauky*, 1, 4–9. <https://doi.org/10.18523/2617-3808.2018.4-9>
- Dovzhenko, O. (uklad.). (2020). Vyshcha osvita Ukrayiny tendentsiyi rozvytku : informatsiynyy byuleten. (2020). [Higher education of Ukraine development trends: information bulletin]. Zaporizhzhya. <http://dspace.zsmu.edu.ua/handle/123456789/11027>
- Halata, S. (2020). Yak pidtrymaty chesnist' dystantsiynoho navchannya? [How to support the integrity of distance learning?]. *Osvita Ukrayiny*, 18–19, 10. <https://saiup.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Integrity-bulletin-08.pdf>

- Hurevych, R., Konoshevs'kyi, L., & Opushko, N. (2022). Tsyfrovizatsiya osvity suchasnoho suspil'stva: problemy, dosvid, perspektyvy [Digitization of education in modern society: problems, experience, prospects]. *Osvitolohichnyy dyskurs*, 3-4(38-39). <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.342>
- Kozlakova, H. (2020). Dystantsiyna vyshcha tekhnichna osvita v umovakh karantynu [Distance higher technical education in quarantine conditions]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 2, 67–74.
- Mala, I. (2022). Dystantsiynе navchannya yak diyevyy instrument upravlins'koyi osvity [Distance learning as an effective tool of management education]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 2 (66), 132–151. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-132-151>
- Pidlisnyy, D. (2019). Smart–osvita u smart–suspil'stvi: mozhyvi shlyakhy adaptatsiyi [Smart education in a smart society: possible ways of adaptation]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 1, 82–83.
- Pro zatverdzhennya Polozhennya pro dystantsiynе navchannya: Nakaz vid 25.04.2013 r. № 466. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
- Tymoshchuk, O. V. (2020). Osoblyvosti vplyvu dystantsiynoho navchannya na yakist' zhyttya studentiv suchasnykh zakladiv riznykh typiv [Peculiarities of the effect of distance learning on the quality of life of students of modern institutions of various types]. *Art of Medicine*, 4, 124–128.
- Ukrayinska naukova internet–spilnota. Blog ukrayinskoy i naukovoyi internet-spilnoty. <http://www.naukaonline.orgnauka-online.orgnw.nauka-online.org/keywords/dystantsiynе-navchannya>
- Ukrayinska Systema Dystancijnogo Navchannya — UDL System / Ukrainian Dastance Learning System. <http://www.udl.org.ua>
- Shulikin, D. (2020). Dystantsiynyy rezhym: student-s'kyi, vykladats'kyi ta universytet-s'kyi vymir. [Remote mode: student, teaching and university dimension]. *Osvita Ukrainy*. 29, 27, 10–11.
- Shulikin, D. (2020). Dosvid dystantsiynykh akredytatsiy [Experience of remote accreditations]. *Osvita Ukrainy*, 26, 7.
- Yaroshenko, T. O. (2019). Dystantsiynе navchannya v systemi vyshchoyi osvity: suchasni tendentsiyi [Distance learning in the system of higher education: modern trends]. <https://doi.org/10.30929/2307-9770.2019.07.04.01>
- Altunoglu, A.(2017). Initial perceptions of open higher education students with learner management systems. *Turkish Online Journal of Distance Education (TOJDE)*, 18 (3), 96–104. doi: <https://doi.org/10.17718/tojde.328939>
- Barak, M. (2017). Science teacher education in the twenty-first century: A pedagogical framework for technology-integrated social constructivism. *Research in Science Education*, 47 (2), 283–303. <https://dx.doi.org/10.1007/s11165-015-9501-y>
- Lebler, D. (2008). Popular music pedagogy: peer learning in practice. *MusicEducationResearch*. 10(2), 193–213. <https://doi.org/10.1080/14613800802079056>
- Mooc Mooc. Electronic resource. Nothing wil stop the incessantmarch. <http://www.moocmooc.com>.
- Schlosser, L. A. Simonson, M. R., & Hudgins, T. L. (2010). *Distance education: definitions and glossary of terms, Third edition*. Charlotte, N.C.: IAP -Information Age Pub.

Features of the Organization of the Educational Process in the Conditions of Distance Learning

Olha Oleksiuk

 <https://orcid.org/0000-0002-7785-1239>

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Borys Grinchenko Kyiv University,
boulevard I. Shamo, 18/2, Kyiv, 02154, Ukraine

 olga4148@gmail.com

Larisa Teriaieva

 <https://orcid.org/0000-0002-9906-8560>

Candidate of Pedagogical Sciences, Teacher
Borys Grinchenko Kyiv University,
Yu. Gagarin Avenue, 16, Kyiv, Ukraine,

 L.teriaieva@kubg.edu.ua

Vitalii Teriaiev

 <https://orcid.org/0000-0002-8634-0895>

Ph.D. technical Sciences, associate professor
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",
Peremogy Avenue, 37, Kyiv, Ukraine, 03056,

 kpivit@gmail.com

Abstract. *Currently, among the many existing types and forms of education, distance learning is becoming one of the priority areas of pedagogical and educational-methodical activities of many universities, colleges, and general educational institutions. Therefore, the main existing traditional and modern types, methods and forms of education are analyzed in the article from the angle of suitability for use in remote form.*

Special attention is paid to the advantages, psychological and pedagogical features and problematic aspects of distance learning.

The comparative characteristics of synchronous and asynchronous modes of distance learning were considered and carried out, the positive and negative aspects of each mode were determined.

A general methodology for evaluating the effectiveness of methods, organizational forms, and types of training has been developed, which is based on theoretical and empirical methods of scientific research and makes it possible to objectively evaluate the effectiveness of training for a wide range of educational programs.

To evaluate the effectiveness of methods and forms of distance learning, modern methods of scientific research were used. An analysis of teaching methods was carried out, namely methods for acquiring knowledge (motivational-learning, problem-searching,

visual, game, reproductive) and methods for improving knowledge, skills and abilities (practical, interactive, creative, control and self-control methods).

The results of the study showed that effective types of training are: distance learning, modular learning, interactive learning, dual education, problem-based learning and programmed learning.

The most effective and relevant methods of distance learning have been determined: practical, problem-solving, visual, creative, interactive, motivational-learning methods and methods of control and self-control.

According to the results of qualitative and quantitative analysis, the most effective forms of distance learning were identified, namely: individual, video conferences, Google applications, independent work, correspondence, free schedule, video training, game training, online chat.

The results of the analysis enable teachers to make a qualified choice of the most effective methods and forms for both traditional and distance learning, and also indicate directions for improving the most effective approaches to learning.

The intended prospects for further research consist in the improvement of the proposed approaches to increase the effectiveness of the forms and methods of training in order to raise the level of the quality of training.

Keywords: *analysis of methods, forms and types of education; effectiveness evaluation methodology; educational process; features of the organization; distance learning modes.*

Стаття надійшла до редакції: 19.01.2023

Прийнято до друку: 30.03.2023